

Handel als hefboom voor ontwikkeling Ook voor vrouwen?

Gender in de projecten van het Trade for Development Centre

Het Trade for Development Centre ziet eerlijke en duurzame handel als hefboomen in de strijd tegen armoede en voor de vermindering van ongelijkheden. Drie concrete verhalen in Peru, Congo en Marokko bewijzen het. Bij de goedkeuring van projecten moeten volgende twee vragen gesteld worden: wie levert het werk bij de realisatie van het product? En wie beheert de winst eenmaal het project het inkomen verhoogt?

Gender

Reeds in de begindagen van ontwikkelingssamenwerking stelde men vast dat de deelname van vrouwen aan projecten een belangrijke invloed had op de doeltreffendheid ervan. Begin jaren 90 werd het concept *gender* gelanceerd. Gender verwijst niet naar de biologische verschillen tussen mannen en vrouwen, maar naar de socio-culturele invulling daarvan. Intercultureel en antropologisch onderzoek toonde immers aan dat de rollen en taken van mannen en vrouwen sociaal en cultureel bepaald zijn, en dus veranderbaar.

Gendergelijkheid is een fundamenteel recht, maar helaas zijn de relaties tussen mannen en vrouwen vandaag meestal ongelijk. Wereldwijd leveren vrouwen twee derde van alle productieve en reproductieve arbeidsuren, terwijl ze minder dan de helft van de inkomsten krijgen. Studies tonen aan dat geld beheerd door vrouwen vaker binnen de familie wordt besteed, aan voeding, onderwijs en gezondheidszorg. Daarom kreeg gender een belangrijke plaats in de Millenniumdoelstellingen en hoort elk ontwikkelingsproces uit te gaan van een gedegen genderanalyse. Niet om vrouwen als een aparte doelgroep te benaderen, maar om gelijkheid als doel na te streven.

Mannenwerk

Hoog in de Peruviaanse Andes, in het grensgebied van de departementen Puno en Cusco, wonen inheemse gemeenschappen die moeizaam overleven van de landbouw en van hun kuddes alpaca's en lama's. Dankzij die dieren is de streek ook gekend voor zijn eeuwenoude traditie van weven en breien, die teruggaat tot de Incacultuur. Traditioneel was dat mannenwerk, maar die zijn nu steeds vaker van huis om werk te zoeken in de mijnen. Ook jongeren trekken weg door gebrek aan perspectief.

Sinds 2012 steunt het Trade for Development Centre (TDC) hier een project van **Royal Knit**, een Peruviaans familiebedrijf met de missie om *indigenas* op te leiden in traditionele weef- en breitechnieken en daarna de kans te geven mee te werken aan haar collecties.

“Heel belangrijk is dat de deelnemende vrouwen deze economische activiteit thuis kunnen uitbouwen, in combinatie met de opvoeding van de kinderen en andere huishoudelijke taken”, zegt Steven De Craen, Financial Support Officer van TDC.

Inkomen verdubbeld

De focus van het door TDC gesteunde project lag op een reeks opleidingen in de gemeenten Ocongate en Lampa en had een dubbel doel: enerzijds zorgen dat de traditionele weeftechnieken van de regio niet verloren gaan, anderzijds economische kansen bieden aan al wie niet in de mijnbouw werkt. De overgrote meerderheid van de deelnemers waren vrouwen, maar niet uitsluitend.

Royal Knit

Sinds 2004 is dit bedrijf met zetel in Lima lid van de World Fair Trade Organisation (WFTO).

Het organiseerde al meer dan 40 opleidingen in verschillende regio's van het land, werkt volgens fairtradeprincipes samen met honderden weefsters en verhandelt hun textielproducten wereldwijd.

De impact op hun inkomen bleek bij de evaluatie groot: zij die ook daarvoor handwerk verkochten zagen hun vergoeding minstens verdubbeld, deels omdat de kwaliteit steeg en minder werk geweigerd werd, deels omdat Royal Knit hen meer betaalt. Het bedrijf staat in voor de coördinatie, de kwaliteitscontrole en de relaties met (fairtrade) klanten wereldwijd. Positief is dat in beide gemeenten de vrouwen mondiger geworden zijn en zich verenigen om het werk beter te organiseren.

Impact

Op de *altiplano* leeft nog steeds het idee dat scholing enkel voor jongens belangrijk is. *Machismo* is hardnekkig: meisjes moeten luisteren naar hun vader en hun broers, vrouwen zijn verantwoordelijk voor de opvoeding en het huishouden en bijgevolg economisch afhankelijk van hun man. In dergelijke situatie is het logisch dat vele vrouwen allerlei vormen van huishoudelijk geweld lijdzaam ondergaan.

Start van de opleidingen in Lampa © Royal Knit

Maar het weef- en breiwerk voor Royal Knit bezorgt een aantal vrouwen in Ocongate en Lampa een inkomen zonder dat ze hun huishouden in de steek moeten laten. Dit geeft hen voor het eerst de macht om financiële beslissingen te nemen. Niet zelden geven vrouwen prioriteit aan de school, ook voor hun dochters. "Projecten als deze, hoe kleinschalig ook, krikken het zelfvertrouwen van vrouwen op en veranderen het beeld dat mannen hebben van hun vrouwen", concludeert Steven De Craen. "Daarom hebben we besloten het project te verlengen en deze vrouwengroepen de kans te geven een collectie *ética de lujo* (ethische luxe) uit te werken die door Royal Knit op (fairtrade) beurzen in binnen- en buitenland zal gepresenteerd worden."

Vrouwen aan het werk in Ocongate © Royal Knit

Koffieweduwen

Een vergelijkbaar verhaal treffen we aan in Oost-Congo, in de vruchtbare heuvels rond het Kivumeer. Lang geleden introduceerden Belgische kolonisten daar met succes de koffieteelt. De afgelopen twintig jaar werd de regio extreem hard getroffen door oorlog en geweld en moesten boeren regelmatig hun hele hebben en houden – en dus ook hun koffiestruiken – in de steek laten. De Congolese Staat gaf niet thuis en ook de opkopers van koffie bleven weg. Er was maar één uitweg: in gammele bootjes het Kivumeer oversteken en de koffie illegaal in Rwanda verkopen. Regelmatig kapseisden die bootjes, waardoor honderden koffieboerinnen weduwen werden. Vaak verloren zij daardoor hun land en hun koffiestruiken, omdat de familie van de man alles kwam opeisen. Anderen werden verplicht een familielid te trouwen. Bovendien maakten rondlopende eenheden van zowel de rebellen als het Congolese leger zich op grote schaal schuldig aan seksueel geweld en werden vele slachtoffers uit schaamte verstoten uit de gemeenschap. Maar vandaag leeft weer hoop in de heuvels. Een aantal coöperaties bleef koppig geloven in de mogelijkheden van de koffieteelt, met de uitzonderlijke kwaliteit van hun *arabica* als fundament.

Gezinshoofd

In 2011 besloot ook het TDC een aantal initiatieven van SOPACDI te financieren, meer bepaald kwekerijen voor jonge koffieplantjes en massaal bijgewoonde vormings-sessies rond duurzame teelttechnieken. "Een kwart van de huidige 5600 leden zijn vrouwen", stelt Steven De Craen vast. "Dat is opmerkelijk, want tot voor kort was het ongewoon dat een vrouw als gezinshoofd werd beschouwd. Het bewijst dat het SOPACDI menens is om genderongelijkheid te bestrijden. In hun evaluatierapport vermelden zij 'de verandering bij de vrouwen, vooral in hun zelfbewustzijn en hun vermogen om hun leven in handen te nemen' als een belangrijke verwezenlijking."

SOPACDI

Met de steun van de Rwandese coöperatie COOPAC en de Britse fairtrade-organisatie Twin Trading timmert SOPACDI (Solidarité Paysanne pour la Promotion des Actions Café et Développement Intégral) al jaren aan de weg.

De afgelopen vijf jaar breidde de coöperatie flink uit, behaalde ze na een fairtrade- ook een biocertificering en veroverde ze haar plek in het fairtradedecircuit. De boeren zagen hun inkomen flink stijgen.

Inmaculée Nimavu Musangi is voorzitter van de vrouwen-groep en bestuurslid van de coöperatie: "Toen SOPACDI naar mijn dorp kwam, moedigden ze niet alleen mannen maar ook vrouwen aan om lid te worden en hun koffie aan de coöperatie te verkopen. Zoiets hadden wij nog nooit gehoord. Bovendien leerde ik mijn koffiestruiken beter te verzorgen en gebeurt het ontpulpen en wassen nu in het wasstation, waardoor ik veel tijd win."

Women's coffee

Enkele jaren geleden lanceerde Twin Trading samen met Britse retailers en een aantal Afrikaanse coöperaties een actie rond *women's coffee*. De extra 'vrouwenpremie' (2 cent per pond koffie) besteedde SOPACDI aan de oprichting van vrouwengroepen. Intussen is statutair bepaald dat op elk niveau van de coöperatie, van lokale cel tot regionale sector en overkoepelend bestuur, minstens één vrouw mee bestuurt. Bovendien mochten de vrouwengroepen een deel van de premie besteden aan eigen initiatieven.

Anaurite Baseme Mutebwa, voorzitter van het vrouwencomité van Kalungu: "In één sector kocht men een motor voor een boot en hebben vrouwen nu een transportservice op het meer. Goed voor de gemeenschap, en bovendien een extra bron van inkomsten. Wij in Kalungu hebben een kleine molen gekocht en verkopen nu mais- en maniokmeel op de markt. Alle opbrengsten worden gelijk verdeeld. Het voelt goed om in een groep dromen te delen, om weer hoop te hebben alle kinderen naar school te kunnen sturen."

Het vrouwencomité van Kalungu is trots op hun molen © Twin

Vrouwenrechten

In november 2012 krijgen de rebellen van M23 Goma in handen. De eenheden van het Congolese leger slaan op de vlucht. In enkele dorpen waar SOPACDI actief is verkrachten zij honderden vrouwen. Samen met Human Rights Watch en de Verenigde Naties proberen SOPACDI en de ngo Action d'Espoir het taboe te doorbreken. Getuigenissen worden verzameld voor een lange juridische strijd.

TDC financiert een klein bewustmakingsproject rond seksueel geweld. Een kwart van de deelnemers zijn mannen. We voorzien ook de nodige financiële middelen om slachtoffers die lid zijn van SOPACDI medisch, juridisch en psychologisch te ondersteunen. "Het toont aan hoe SOPACDI de integratie van vrouwen in het economische weefsel als een belangrijk middel ziet om te werken aan gendergelijkheid", besluit Steven De Craen.

Het Marokkaanse goud

Voor een laatste verhaal gaan we naar 'hét geheim van de schoonheid van Marokkaanse vrouwen': arganolie. Van oudsher is de productie van deze olie vrouwenwerk. Van moeders op dochters werd de vaardigheid doorgegeven om de noten van de arganboom te breken en de pitten er uit te halen. Vervolgens persten zij de pitten manueel met een molensteen.

De mannen kwamen pas in beeld na al dat harde labuur, om de olie te verkopen langs de weg of in de soeks. Toen in de jaren 90 vanuit het buitenland de vraag naar arganolie steeg, zag Zoubida Charrouf, professor chemie aan de universiteit van Rabat, kansen voor een duurzame ontwikkeling van Zuid-Marokko: "Het arganwoud is een unieke buffer tegen de oprukkende woestijn. Door mensen een volwaardig inkomen te geven dat rechtstreeks gelinkt is aan het behoud van het bos, kunnen wij het redden. Grote bedrijven hebben arganolie ontdekt en de productie deels geïndustrialiseerd. Er is een sociaal alternatief nodig dat de inkomsten geeft aan wie het werk verricht: de vrouwen."

Lezen en schrijven

In 1996 richtte Charrouf de eerste coöperatie van arganolieproducenten op, in 1999 volgde de ngo **Ibn Al Baytar**. Sindsdien heeft de organisatie vele startende coöperaties begeleid en met de steun van internationale donors en later ook van de Marokkaanse overheid een hele reeks projecten in de regio opgestart.

De resultaten mogen er zijn. Wanneer de coöperaties voor extra inkomsten beginnen zorgen, brokkelt de weerstand van de mannen langzaam af. Voor het eerst beheren vrouwen zelf hun inkomen, waardoor hun status binnen de Berbercultuur enorm stijgt.

Bovendien volgen duizenden vrouwen lessen Arabisch en leren ze lezen en schrijven. Het gevolg is dat steeds meer moeders ook hun dochters naar het middelbaar onderwijs sturen.

Berbervrouwen breken de noten van de arganboom © Tighanimine

Fair trade

In 2010 start het Trade for Development Centre de financiering van een project in drie coöperaties die Ibn Al Baytar begeleidt. In Targant en Acquain Ouargan wordt hard gewerkt aan de verbetering van de productielijn en de presentatie van hun product.

Het is vooral de coöperatie Tighanimine die een enorme sprong voorwaarts maakt. Op korte tijd slaagt ze er in een IGP-label (geografische herkomst) en een biocertificatie te behalen. Als klap op de vuurpijl wordt zij in 2011 de eerste fairtradegecertificeerde arganolieproducent. De vrouwen zijn aanwezig op een aantal nationale en internationale beurzen en in twee jaar stijgt hun omzet met factor 10. Daardoor zijn de 60 leden van de coöperatie de voornaamste kostwinners geworden binnen hun gezin.

In 2014 beslist het TDC om de steun aan Ibn Al Baytar te verlengen om het succes van Tighanimine als een hefboom te gebruiken voor de ontwikkeling van de hele regio.

“Door deze drie boeiende verhalen loopt één rode draad”, besluit Steven De Craen. “Door zelf een inkomen te verwerven zien weefsters op de altiplano, koffieboerinnen aan het Kivumeer en vrouwen van de Marokkaanse arganoliecoöperaties hun wereld – en die van hun dochters – wezenlijk veranderen.”

De koffieteelt bracht opnieuw hoop naar de Kivu, ook voor vrouwen © Twin

Carl Michiels, BTC, Hoogstraat 174 1000 Brussel

De meningen die in deze publicatie naar voren worden gebracht zijn niet noodzakelijk de opvattingen van BTC of de Belgische Ontwikkelingssamenwerking.

WWW.BEFAIR.BE

DE BELGISCHE
ONTWIKKELINGSSAMENWERKING **.be**

2015 Europees Jaar voor ontwikkeling

Bronnen:

Projectaanvragen, evaluaties en rapporten bij het Trade for Development Centre.
Gender: www.btcctb.org/nl/theme/gendergelijkheid
Royal Knit: www.rkperu.com
SOPACDI: www.sopacdi.com; Reportage TV5 Monde: <https://www.youtube.com/watch?v=i0XB5MfiurU> (FR), <https://www.youtube.com/watch?v=-TCZqediSW0> (NL)
Twin: www.twin.org.uk/projects/bringing-new-producers-market-democratic-republic-congo

Ibn Al Baytar: www.association-ibnalbaytar.com
Tighanimine: www.facebook.com/cooperative.tighanimine.3?fref=ts, www.fairtradeafrica.net/argan-oil/women-villagers-join-forces/
Interview met Zoubida Charrouf: <http://edition.cnn.com/video/data/2.0/video/international/2014/03/10/spc-african-voices-zoubida-charrouf-a.cnn.html> (3 delen)